

му в Україні, яка зачіпає реформування органів охорони здоров'я.

1. *Львовичкіна А. М.* Етнопсихологія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://imanbooks.com/book_483_page_8. 2. *Політичні вчення в Німеччині.* Іммануїл Кант, Георг Вільгельм Фрідріх Гегель. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-1820.html>. Дата доступу 26.09.2014. 3. *Bauer O.* Die Nationalitätenfrage und die Sozialdemokratie. I. Die Nation § 10. Der Begriff der Nation. [Електронний ресурс] / *Bauer O.* – Режим доступу : <https://www.marxists.org/deutsch/archiv/bauer/1907/nationalitaet/10-begriff.html>. Дата доступу 26.09.2014. 4. *Лазько О. М.* Етнополітичний вимір державної політики: основні категорії та поняття. [Електронний ресурс] / О.М. Лазько. – Режим доступу : <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2013-2/doc/1/06.pdf>. 5. Там само. 6. Там само. 7. *Касьянов Г. В.* Теорії нації та націоналізму: монографія [Електронний ресурс] / Касьянов Г.В. – К.: Либідь, 1999. 352 с.– Режим доступу : <http://litopys.org.ua/kasian/kas.htm>. 8. *Ярошенко В.* Формування здорової української нації у контексті ідеї громадянськості. [Електронний ресурс] / Ярошенко В. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26851/24/Yaroshenko.pdf?sequence=1>. Дата доступу 27.09.2014. 9. *Медико-біологічні, валеологічні та соціальні аспекти здоров'я.* Лекція 1. Поняття про здоров'я. Культура здоров'я. Здоров'я дітей та підлітків – основа здоров'я нації. Сучасний стан здоров'я дітей та підлітків в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.lnu.edu.ua/faculty/bzhd/OMZ/Lekcia_1_ND.pdf. Дата доступу 27.09.2014. 10. Там само. 11. *Устїнов О.* Охорона здоров'я України 2013 – 2014: здобутки, проблеми та шляхи вирішення. [Електронний ресурс] / Устїнов О. – Режим доступу : <http://www.umj.com.ua/article/70898/oxorona-zdorov-ya-ukraini-2013-2014-zdobutki-problemi-ta-shlyaxi-virishennya>. 12. *Проект розпорядження КМУ «Про схвалення Концепції побудови нової національної системи охорони здоров'я України».* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.arteka.ua/article/295096>. 13. *Трансформація соціальної структури українського суспільства.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://textbooks.net.ua/content/view/5275/46/>.

УДК 323.1

В. О. СМІРНОВА

ЕВОЛЮЦІЯ ПУТІНСЬКОГО РЕЖИМУ: ВІД ПОЛІТИЧНОЇ ВОЛІ ДО ПОЛІТИЧНОГО ВОЛОНТАРИЗМУ

Аналізуються закономірності еволюції політичного режиму В. Путіна, виявляються ключові принципи та загрози суб'єктивізації російського політичного простору.

Ключові слова: політична воля, політичний волонтаризм, суб'єктивізація політичного простору, політичний актор.

Смирнова В.А. Еволюция Путинского режима: от политической воли к политическому волонтаризму

В статье анализируются закономерности эволюции политического режима В. Путина, определяются ключевые принципы и угрозы субъективизации российского политического пространства.

© СМІРНОВА Валентина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри політології, соціології і соціальної роботи Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»

Ключевые слова: политическая воля, политический волюнтаризм, субъективизация политического пространства, политический актор.

Smirnova Valentyna. Evolution of Putin's regime: from political will to political voluntarism.

This article deals with analyses of Putin's political regime and its evolution, defines key principles and treats from subjectivization of russian political space.

Key words: political will, political voluntarism, subjectivization of political space, political actor.

Політика – це динамічне середовище конкуренції суб'єктів політичних відносин з метою превалювання в процесах розподілу політичних повноважень та формування політичних статусів. Суб'єктивний вимір міжнародної політики зумовлює становлення окремих політичних акторів, що в силу еволюції їх політичного впливу інтенсифікує домінування цих політиків у сфері прийняття політичних рішень у рамках специфічного функціонування національної політичної системи. Дана тенденція детермінує тотальну персоніфікацію політики країни та закріплення функціональних преференцій за окремим політичним суб'єктом чи мінімальним за кількісним складом правлячим прошарком соціуму з паралельним нівелюванням плюралістичних засад формування державної політики. В умовах необмеженості політичних прерогатив привілейованого політичного актора державний апарат трансформується з колегіального органу, спрямованого на досягнення політичного компромісу, в інструмент реалізації індивідуальної політичної волі та нав'язування штучно сформованих норм соціально-політичної реальності з фіктивним представленням їх як продукту колективних суспільних інтенцій. Надмірний політичний контроль окремих суб'єктів політичного поля нівелює тонку грань між демократичною матеріалізацією суспільної політичної волі в консенсусних політичних рішеннях та волюнтаристським превалюванням індивідуальних інтересів політичної еліти над ініціативами соціуму в тоталітарному політичному режимі.

Питання дослідження ролі індивідуальності в процесах моделювання соціально-політичного простору продовжує бути об'єктом дискусій представників різних політичних шкіл та наукових традицій. Недостатність висвітлення даної тематики в науковій літературі полягає в колишньому превалюванні теоретичних підходів щодо формування „об'єктивної політології”, спрямованої на мінімізацію суб'єктивного чинника політичного процесу. Характерними особливостями зазначеної парадигми осмислення політичного середовища виступає підпорядкування індивідуального фактору детермінації політичних процесів загальним, багатограним політичним явищам. Іншими словами індивід повністю залежний від оточуючих його обставин під час визначення вектору власної політичної поведінки та прийняття тих чи інших політичних рішень. У свою чергу, сучасна політична наука намагається в певній мірі абстрагуватись від обраної тенденції та в більшій мірі акцентувати увагу на комплексному дослідженні суб'єк-

тивних особливостей політичного життя. Часткова зміна наукових орієнтирів у даному питанні сприяла синтезу у політологічну царину окремих методологічних основ психології та соціології. Інтегративні теоретичні механізми дослідження об'єктивно-суб'єктивних факторів політичного процесу лягли в основу наукових підходів Д. Белла, С. Ліпсета, У. Мура, Г. Спенсера, Дж. Барбера, С. Хука, Є. Шестопала стосовно питань рівня підпорядкування окремих політичних індивідуальностей державі та загальним суспільним орієнтирам.

Головна мета роботи полягає в теоретичному осмисленні практичних проявів становлення політичного режиму Російської Федерації та індивідуальної ролі В. Путіна у даних процесах. Досягнення поставленої політичної цілі можливе завдяки розгляду наступних питань: виявлення ключових принципів становлення персоніфікованого формату політичної влади у Російській Федерації; комплексного аналізу проявів політичного домінування В. Путіна з використанням політологічної, психологічної та соціологічної методології; визначення подальших перспектив тоталітарного моделювання соціально-політичного простору Російської Федерації з ознаками «культу особи».

Досліджуючи закономірності становлення інституту політичного лідерства, американський науковець С. Хук дійшов висновків щодо неминучості процесів виокремлення окремих політичних акторів як центрів політичного прогресу соціуму: «ключовий факт, що зумовлює матеріальний інтерес спільноти у героях це необхідність лідерства в соціальному житті і в кожній формі соціальної організації. Форма прояву лідерства чи то відкрито чи приховано, розрізняється у кожному окремому суспільстві, але в цілому лідери – це не тільки яскравий символ держави, але й центр відповідальності, прийняття рішень і дій»¹.

Становлення В. Путіна як лідера нової формації в рамках російського політичного простору виникло в умовах традиційної психологічної потреби соціуму в політичному акторі здатному окреслити колективні політичні орієнтири та поширити функціональні установки суспільної політичної свідомості. Посилуючим фактором довіри громади до лідерських якостей В. Путіна, що сприяло подальшій безпеліційній реалізації політичної волі останнього як ключового суб'єкта державної політики Російської Федерації, постали хаотичність політичної культури російського соціуму, що викликана деструкцією радянського соціально-політичного простору з виникненням нової ліберальної матриці функціонального індивідуалізму, та відзначена російським дослідником Є. Шестопал психологічна необхідність координації суспільної діяльності через лідерські інститути².

Проте, необмежений діапазон централізації політичного ресурсу і зростання репутації В. Путіна як ключового суб'єкта генерації політичних рішень та формування курсу внутрішньої політики й вектора зовнішньополітичної активності зумовили надмірну авторитаризацію соціально-політичної реальності. Можливість існування практичного компромісу

суспільних інтересів та балансування розподілу політичних цінностей між громадою та елітою була нівельована характерним для сучасних реалій Російської Федерації особистісним впливом на суспільно-політичні процеси в країні з відривом від демократичних засад правового регулювання політичного виміру та без достатнього врахування можливих негативних наслідків й дефектів управління даного формату. Актуальним залишається питання сутності еволюції режиму Російської Федерації до політичного волонтаризму.

Формуючи власну модель суспільного волонтаризму, американський дослідник С. Верба відзначає: «Ми фокусуємося на трьох факторах для визначення рівня політичної активності. Раніше ми відзначали, що найбільш сприятливий шлях зрозуміти ці три чинники означає розкрити звичне питання: Чому люди не стають політичними лідерами? Три відповіді спадають на думку: тому що вони не спроможні, тому що вони не можуть чи тому що ніхто їх не просить. Іншими словами, люди можуть бути пасивними через відсутність певних ресурсів, через недостатність психологічного залучення в політику чи через те, що вони знаходяться за межами каналів оновлення політичної еліти. Тому наш аналіз засобів політичної участі зосереджений навколо трьох факторів, – ресурсів, психологічного залучення, кадрового оновлення політики – які ми поєднали в систему під назвою модель суспільного волонтаризму»³.

Трансформація каналів соціальної взаємодії в рамках політичного моделювання в Російській Федерації візуалізує тенденцію надмірною функціональною диференціацією прерогатив громадянського суспільства та політичної еліти. Становлення російського політичного режиму супроводжується надмірною концентрацією політичних преференцій в руках президентського інституту влади, що ставить під сумнів ефективність модернізації політичного устрою РФ. Представник американської політичної школи С. Хантінгтон, досліджуючи тенденції розвитку політичного режиму, значну увагу приділяв важливості участі громадянського суспільства в процесах прийняття політичних рішень⁴. Російський формат владно-суспільної взаємодії виключає можливість функціонування каналів реального впливу соціуму на апарат державної влади і виявляє адаптивність російської спільноти до авторитарних тенденцій організації соціально-політичного простору. Таким чином, одним з ключових принципів еволюції «путінського» політичного режиму виступає зумовлений історичними чинниками та навколишньою політичною реальністю низький рівень політичної активності російського соціуму.

Створення сприятливих умов для централізації політичної влади і монополізації каналу прийняття політичних рішень й реалізації політичної волі лягло в основу становлення політичного устрою РФ і було спрямоване на мінімізацію динаміки соціальної активності з обмеженням участі громади у системі конструювання російської державної політики. Квінтесенцією даних процесів стали апеляція до поширення серед росій-

ського соціуму колективних архетипів «підкорення» з орієнтуванням на єдиного «суверена» політичної влади шляхом створення універсальної ідеологічної матриці ультраціоналізму та досягнення національної єдності й ідентичності через централізацію політичних ресурсів⁵.

Поширення ментальних установок політичного конформізму серед представників російського соціуму детермінувало ідентифікацію держаної інстанції з окремим політичним актором, що унеможливило забезпечення політичного плюралізму та суспільного консенсусу. Російський дослідник С. Кара-Мурза у своїй праці «Маніпуляція свідомістю» відзначає процедуру пошуку авторитарними управліннями загального визнання через колективну ідентифікацію власної політичної волі з суспільними інтересами. Коли той чи інший представник централізованої політичної влади надає власним вчинкам і рішенням фіктивного образу спільних суспільних ініціатив та очікувань – це яскравий прояв «тіньового» тоталітаризму⁶.

Наразі російський соціально-політичний вимір став основою для аналогічних припущень, що матеріалізується у наданні індивідуальним політичним інтенціям та діяльності В. Путіна національних масштабів й синонімізації образу президента як глави виконавчої гілки влади з державною владою у цілому. Ключовою особливістю даних маніпуляцій виступає представлення персональних рішень В. Путіна як продукту суспільного компромісу та колективних очікувань громадянської спільноти. Штучно створюється поширений міф щодо представництва суспільних переконань в центрах прийому політичних рішень та реальної участі російської громади у політичних процесах всередині держави.

Незамінним інструментом становлення «путінського» режиму виступає широке використання маніпулятивної методології й психологічного впливу на середовище формування політичної культури та свідомості російської спільноти⁷. Сутність даних технологій полягає у створенні zaangażованої соціально-політичної реальності з використанням архетипів «слов'янства», «російського духу», «патріотизму» чи «колективної ідентичності» як ефективної риторики легітимації діяльності російської еліти в цілому та В. Путіна як ключового суб'єкта російських державотворчих процесів.

Сприяє закріпленню авторитарного правління президентського політичного режиму систематичне використання пропаганди та ідеологічного впливу. Жорстка цензура на контент політичного дискурсу, усестороння популяризація образу президента через канали масової комунікації та реконструкція «монархічних» засад колективного сприйняття реальності створюють передумови для легітимації основ жорсткої централізації політичної влади, що характерно для російського соціуму і політичного устрою країни.

Зазначені обставини ускладнюють формування інституту громадянського суспільства, здатного до конструктивної опозиційної діяльності та вираження нонконформістського дискурсу. Сутність позиції значної біль-

шості сучасної політактивної громади полягає в неухильній підтримці курсу державної політики де-юре і безальтернативній адаптації політичної волі правлячої верхівки де-факто. Поступово у соціумі зникає яскраво виражена громадська психологічна необхідність у залученні до процесів прийому політичних рішень. Політичне життя країни, а саме принцип функціонування політичної системи відходить на другий план і перебуває за межами політичної компетенції російської спільноти, залишаючись при цьому в зоні впливу окремих політичних акторів.

Американський науковець Ф. Грінстайн, досліджуючи психологічні особливості проблематики особистості в політиці, сформував власну концепцію, що визначає роль особистісного фактору в політичному процесі. На думку Ф. Грінстайна, роль особистості стає особливо важливою в трьох випадках: 1) у складній та суперечливій політичній ситуації; 2) у конфліктній ситуації, коли існує конкуренція та вибір між політичними силами, що ідентифікують себе з різною ідеологічною спрямованістю; 3) у разі появи нових, безпрецедентних політичних обставин⁸.

При цьому в своїх працях психолог схиляється до твердження, що роль особистості в політичному процесі є тим більшою, чим більше сприймає середовище те, що особистість пропонує їй, чим вищою є позиція політика в політичній системі і чим вищі його індивідуальні лідерські якості в порівнянні з конкуруючими політичними акторами⁹.

Якщо провести паралелі між концепцією американського психолога та реаліями російського соціально-політичного простору, ми, знову ж таки, повертаємося до факту адаптивності російського соціуму до становлення «путінського» політичного режиму. Зіштовхнувшись з новим ліберальним форматом організації соціально-політичного середовища та перманентними варіативними викликами сучасності, що не були раніше притаманні формату соціально-політичної взаємодії пострадянської спільноти, перед кожним представником російської громади виникла потреба у власній політичній ідентифікації і здійсненні вибору вектору своїх політичних переконань серед різних за своїм ідеологічним спрямуванням політичних сил. З огляду на класифікацію передумов політичного лідерства, російський соціум виражав крайню необхідність у політичному лідері, здатному очолити управлінський апарат. Коли В. Путін зайняв цю нішу і почав підвищувати власні рейтинги, еволюція його політичної волі перейшла у новий етап – превалювання над нонконформістськими силами. Виявилось, що жоден представник політичної еліти не в змозі створити реальну конкуренцію образу В. Путіна як єдиного «лідера нації». Не в останню чергу сприяли зазначеним обставинам не тільки ефективна реалізація пропагандистських технологій, а й неабиякі лідерські якості В. Путіна.

Додатковим чинником становлення «путінського режиму» та ослаблення функціональних можливостей опозиційних сил виступає й форма організації політичного устрою країни. Президентська форма консолідації політичної влади примножена тотальною парламентською підтримкою

зумовила комплексну «гомогенність» правлячої верхівки та нівелювання будь-яких плюралістичних тенденцій в центрі прийняття політичних рішень державного апарату. Такий тип державної формації дозволяє президенту послідовно реалізувати власну політику та визначати характер прийнятих політичних рішень виключно на основі власного політичного світогляду.

До того ж, політичні актори, що знаходяться при владі в органах державного управління, не намагаються суперечити персоналізованому характеру організації політичного устрою та курсу державної політики. Дану тенденцію відзначила Є. Шестопап у своїй праці «Політична психологія». На думку автора, губернатори, що представляють органи місцевого самоврядування, при прояві жорсткої політичної волі В. Путіна одразу підлаштувались під такий формат політики, не відстоюючи регіональні та особисті інтереси перед федеральним центром визначення державної політики¹⁰.

Не останнім чинником домінування політичної волі окремого політичного актора слугує й специфічна форма осмислення політичного конфлікту російською політичною елітою, описана Є. Шестопап. На думку науковця, для російського політикуму характерним є дещо модифіковане ставлення до конфліктів, у основі якого лежить централістська тенденція. Кожен політичний лідер чи керівник політичної партії, у разі приходу до влади, в першу чергу намагається встановити тотальний контроль над політичною конкуренцією і унеможливити активну діяльність опозиційних сил. Зазначені особливості російської політичної культури не тільки негативно відображаються на здатності до політичного компромісу і політичного плюралізму, але й сприяє становленню домінування окремого політичного актора, який виступає ключовим суб'єктом політичного процесу, що ми можемо побачити на прикладі В. Путіна¹¹.

Таким чином, додатковою причиною безальтернативного домінування «путінського» режиму виступає низький рівень політичної свідомості політичної еліти, що знаходиться при владі, та недостатній діапазон політичної активності опозиції, що в силу варіативних обставин унеможливує конструктивну конкуренцію політичних сил та плюралізм російського політичного середовища. Дана тенденція призвела до того, що навіть кожен окремий політик діючого державного апарату, в першу чергу на асоціативному рівні, сприймається через призму політичного режиму В. Путіна. Прикладом цього слугує короткотривале президентство Д. Медведєва, що відбулось через конституційне обмеження термінів перебування на посаді голови виконавчої влади В. Путіна. Політика нового президента не тільки не суперечила курсу державотворення «путінської» політичної концепції, але й відбувалася на основі політичної волі В. Путіна, який на той час очолював уряд РФ¹².

Тотальна персоналізація політичного процесу робить достатньо вразливим ефективне функціонування державного апарату. Відсутність конструк-

тивних сил, що забезпечують політичний плюралізм та належне представництво суспільних очікувань та ініціатив, нівелює демократичні підвалини державного устрою та детермінує авторитаризацію соціально-політичного виміру РФ. Такий формат організації державної влади мінімізує можливість становлення інституту громадянського суспільства і ладен призвести до жорсткої політичної диктатури. До того ж, «путінський» режим успішно опирається на систему правоохоронних органів, що проявляється у контролі над різноманітними проявами громадської позиції, в тому числі розгоні демонстрацій та використанні судової системи у боротьбі з суспільними елементами, що становляють загрозу діючому соціально-політичному устрою. Додатковою загрозою виступає використання режимом сили при веденні зовнішньої політики, що підриває засади міжнародного права та деструктивно впливає на норми міждержавної взаємодії.

Таким чином, різноманітні фактори, серед яких низький рівень політичної активності й адаптивність соціуму до політичної системи, ефективне використання пропагандистського апарату, поширення універсальної ідеологічної матриці, що апелює до специфічних архетипів суспільної свідомості, створюють сприятливе середовище для централізації політичної влади та персоніфікації політичного процесу. Російський політичний простір функціонує не на засадах досягнення компромісу суспільних ініціатив, а став безпрецедентним інструментом реалізації політичної волі окремого політичного актора. Суб'єктивізація політики РФ призвела до краху політичного плюралізму, нівелювання впливу громадянського суспільства та формування однорідної політичної еліти, що ідентифікує себе виключно з політичними поглядами В. Путіна і не здатна генерувати конструктивний нонконформістський політичний дискурс. Слабкість опозиції відображається на відсутності реального позитивного політичного конфлікту, що, в свою чергу, не мотивує прогрес політичної системи. Використання режимом структури правоохоронних органів для регулювання рівня політичної активності суспільства та ліквідації представників нонконформістських політичних орієнтирів детермінує своєрідну «мілітаризацію» політичного поля. Еволюція політичного режиму В. Путіна, безсумнівно, несе в собі низку загроз та ризиків, які було б варто врахувати при подальшій авторитаризації політичного устрою. Постійне програмування політичного світогляду російського суспільства інтенсифікує його абстрагування від політичної реальності та мінімізує здатність соціуму аналітично оцінювати й реагувати на різноманітні події, що негативно відображається на політичній культурі спільноти. Тотальна централізація політичного ресурсу виносить соціум за межі центру прийняття політичних рішень й визначення курсу державної політики, що обмежує представництво суспільних очікувань та ініціатив. Окрім того, подальша «мілітаризація» методології ведення державної політики РФ, що наразі проявляється на міжнародній арені, призводить до генерування численних конфліктів та загрожує політичною ізоляцією режиму. Ідентифікація політики РФ з політичною волею В.

Путіна ставить у залежність майбутнє країни від суб'єктивних рішень окремого політичного актора.

1. *Hook S.* The hero in history Hook S. – Cosimo, inc., 2008 – P. 4. 2. *Шестопап Е.Б.* Политическая психология / Шестопап Е.Б. – М.: Инфра-М, 2002. – 448 с. 3. *Verba S.* Voice and equality: civic voluntarism in american politics / Verba S., Schlozman K.L., Brady H.E. – Harvard University Press, 1995 – P. 269. 4. *Hunt L. A.* Politics, Culture, and Class in the French revolution / Hunt L. A. // The University of California Press, 1984. – P. 209. 5. *Herpen M. V.* Putinism: the slow rise of a radical right regime in Russia / M. V. Herpen // Palgrave Macmillan, 2013. – P. 7. 6. *Кара-Мурза С. Г.* Манипуляция сознанием / С. Г. Кара-Мурза С.Г. – К.: Орияны, 2006. – 528 с. 7. *Herpen M. V.* Цит. праця. – P. 7-8. 8. *Кара-Мурза С. Г.* Цит. работа. 9. Там же. 10. *Verba S., Schlozman K.L., Brady H.E.* Цит. праця. 11. Там само. 12. *Berman L.* The art of political leadership: essays in honor of Fred I / Berman L. – Greenstein : Rowman & Littlefield, 2006 – 276 p.

УДК 240.12

I. М. СИТАР

ДІАЛЕКТИЧНИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ АКУЛЬТУРАЦІЄЮ, ГЛОБАЛІЗАЦІЄЮ ТА ІНТЕГРАЦІЄЮ В ПРАВІ

Розглянуто проблему розуміння феномена акультирації в контексті діалектичного зв'язку з глобалізацією та інтеграцією. Вказано на принципи взаємозв'язку: принцип руху і розвитку, взаємозумовленості, причинності тощо.

Ключові слова: правова система, акультирація в праві, глобалізація, інтеграція, економічна інтеграція, діалектика.

Sitar I.M. Диалектическая связь между акультирацией, глобализацией и интеграцией в праве

Рассмотрена проблема понимания феномена акультирации в контексте диалектической взаимосвязи с глобализацией и интеграцией. Указаны принципы взаимосвязи: принцип движения и развития, взаимообусловленности, причинности и т. д.

Ключевые слова: правовая система, акультирация в праве, глобализация, интеграция, экономическая интеграция, диалектика.

Sytar Ihor. Dialectical interconnection of acculturation, globalization and integration in law

The problem of understanding the phenomenon of acculturation in the context of the dialectical relationship with globalization and integration is considered. The principles of interaction are specified: the principles of movement and development, interdependence, causality, etc.

Key words: legal system, acculturation in a law, globalization, integration, economic integration, dialectics.

Розуміння процесу акультирації вимагає осмислення нових методологічних підходів до даного явища, які ґрунтуються на діалектичному зв'язку феномена акультирації з процесами глобалізації та інтеграції, котрі

© СИТАР Ігор Михайлович – кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри теорії держави і права Національної академії внутрішніх справ